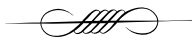

- 11 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 12 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 13 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 14 Égető 1985. 26.
- 15 FML. Bajz. Lt. C/32/1.
- 16 FML. Bajz. Lt. C/32/1.
- 17 FML.BAJZ.Lt. C/32/1.
- 18 Ekkor 1Ft-ot 60 kc-ra váltottak
- 19 Kecskés 1982. 100.
- 20 FML. Bajz. Lt..C/32/1. 26. d.
- 21 FML. Bajz Lt. C/32/1. 26. d.
- 22 Égető 2001. 545.
- 23 Kecskés 1982. 100.
- 24 Égető 2001. 545.
- 25 FML. AM. Lt. XIII-1 5. d. 5.
- 26 FML. AM. Lt. XIII-1 5. d. 5.
- 27 FML.Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 28 FML. Bajz. Lt C/32/1. 26. d.
- 29 FML. Bajz.Lt. C/32/1. 26. d.
- 30 FML. AM. LT. XIII.-1 C/5. d. 5.
- 31 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 32 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 33 Balogh–Hoppál 1980. 362-364.
- 34 FML. Bajz. Lt C/32/1. 26. d.
- 35 FML. Bajz. Lt. C/32/1. 26. d.
- 36 Kecskés 1977. 57.
- 37 Égető 1977. 597.
- 38 Bogdán 1983; Németh, 1976.

ILLÉS PÉTER

Hegytörvények keletkezéstörténete: egy önrendelkezésében sértett délnyugat-dunántúli hegybéli közösség a XVIII. században

Hegybéli közösségek a Közép- és Nyugat-Dunántúlon

A kézi művelésű, termő szőlő rendes gondozása és a hegybéli vagyon védelmében a feudális keretek között élő szőlősgazdák rendszerint önszerveződő hegyközségeket alkottak. Égető Melinda megállapítása szerint a 14-16. században a földesúri hatalomtól valamennyire független, valóságos autonómia jellemezhetette az íratlan szabályok alapján működő hegybéli közösségek e korai korszakát.¹ A későbbiekben a Dunántúlon általában *hegységbéli*eknek vagy

*helységbeliek*nek nevezik a források a szőlőhegyek birtokos gazdáit által formált, bizonyos fokig mindvégig valamennyire autonóm közösségek tagjait.² Az egyes nagyobb összefüggő dunántúli szőlőhegyeken akár több helység, vagyis közösség működhetett.³ Ilyen hegybéli helységhez tartozott a hegyen parcellát művelő összes szomszédos hegybirtokos, bármilyen rendű és bármely településről érkező személy is volt. Azonban a szőlősgazda felesége és gyermekei viszont nem számítottak a szőlőhegyi közösség tagjának.⁴

A 16–17. század fordulójától a 18. század derekáig a közép- és nyugat-dunántúli szőlőhegyek hegybéli helységeit a szokásjog alapján működő, a földesúri fennhatóságot kényszerűen elismerő, autonómiájukban különböző mértékben korlátozott közösségek karakteres formáiként ismeri a történeti, jogtörténeti és néprajzi szakirodalom.⁵ Folyamatosságukat a hegybéli gyűléseken biztosították, ezeken az összes szőlőbirtokosra kötelező összejöveteleken rendezték a szőlőhegy életét érintő minden olyan közös ügyet, mint például a vezetőségválasztás és a Szent György nap (április 24.) tájban megtartott szőlőhegyi építmények (pl. a hegyet körül védelmező gyeű), határjelek (határhalmok, megyekövek) ellenőrzése, vagy a szőlőkkel kapcsolatos öröklések, adásvételek, zálogosítások, illetve a közösség tagjai között felmerülő birtokpercek. A hegybéli gazdák közösségének feje általában a *hegybíró*, illetve az egy vagy két *hegymester* volt, akik mellé bizonyos számú esküdtekből álló *tanácsot* is választottak maguk közül.⁶ Általánosságban elmondható, hogy az azonos szakmában dolgozó, egy mesterséget űző iparosok céhes testületeihez hasonlóan saját írott szabályzattal rendelkeztek, döntéseikről hegykönyvet vezettek, melyeket a helység ládájában tartottak, akárcsak a helység pecsétjét.

Az egyes hegybéli közösségek jogszokásait tájanként változó időben rögzítették írott szőlőhegyi rendtartásokban, helyenként már a 15. századtól, elsősorban stájerországi és alsó-ausztriai előképek mintájára.⁷ Az íratlan és írott formában megerősített szokásjog a közösség és a szőlőt birtokló egyének jogait és kötelességeit, azok erkölcsös magatartását, tulajdonképpen a szőlőhegyi feudális együttélés szabályait határozta meg, megerősítve magának hegybéli közösségnek is a létjogosultságát. A jogok között a legfontosabbak voltak a birtok már említett szabad adásvétele, örökítése és zálogosítása, a szőlőbirtokosok alapvető kötelessége pedig a szőlőterület folyamatos gondos művelése jelentette, ugyanakkor a szőlőhegy földesurának járó hegyvám, kilenced, vagy tized hiánytalan megadása, illetve ezek pénzbeli megváltása. Miként arra szintén Égető Melinda mutatott rá, a nyugat-dunántúli térségben az írásba foglalás háttérben egyrészt az írásbeliség 16–17. századi egyre növekvő elterjedése állt, másrészt a 16. század közepétől a majorsági gazdálkodás előretörése, illetve a földesúri hatalom kiterjesztésének, megerősítésének igénye hozta magával.⁸ A hegytörvények kidolgozottsága vidékenként és uradalmanként jelentősen változó lehetett. A 18. században, a török hódoltság megszűnését követő állapotokban jobbágyok, kismemesek és polgárok részvételével jelentős szőlőtelepítés indult meg a Közép- és Nyugat-Dunántúlon. A földesurak uradalmaik megszervezéséhez a szőlőhegyeket is igyekeztek fennhatóságuk alá vonni, hiszen a bor a kor jelentős árucikkének számított.

Írott hegytörvények elterjedése a vas megyei Hegyháton

Az írott hegytörvények születésének körülményeinek megvilágításához tanulságos példával szolgálunk a vasi-zalai megyehatár térségében, a Rába délkeleti partján végig húzódó dombság hegybéli közösségeinek írásos emlékei. A vas megyei Hegyhátként ismert vidéken⁹

a 18. században rohamos fejlődésnek induló szőlőtermesztés és a kapcsolódó borkészítés eredőjeként a szőlőhegyek a tájékon sajátos kapcsolatrendszerük mentén kisebb mikrotájakat alkottak.¹⁰ Az első sorban önellátást biztosító, gyümölcsösökkel tarkított szőlőhegyek egymással való kapcsolatában sajátos aspektust jelent az írott hegybéli törvények, vagy miként akkoriban említették, az artikulusok elterjedése. Ezekre a finom, nehezen feltárható folyamatokra derít fényt a dél-kelet vasi térség szőlőhegyeire vonatkozó huszonkét, a következő rövid elemzésbe bevont hegytörvény strukturális elemzése (1. ábra).

Mіндеgyik forrásszöveg tulajdonképpeni másolat. A dombság legészakibb részén, a Sárvár környékén húzódó sótony-nyőgéri hegyek törvényeit¹¹ és a legdélibb, az egykor volt megyehatár közelében fekvő Egervár,¹² illetve a karakteresen hegyhát vidéki Felső-Oszkó¹³ hegytörvényeit leszámítva a többitől bizonyosan tudható, hogy azokat 1816-ban a vármegye utasítására jegyezték le a hegyközségeknél lévő eredeti példányokról, mégpedig az egységes vasvármegyei rendtartás típuszövegének kidolgozásához.¹⁴ Az egyes szöveghelyeken tett konkrét utalások alapján a 18. századi és 19. század elején formálódó szőlőtermesztő kistájhoz kötődő hegytörvények datálással kijelölhető időhatára így 1661-től 1839-ig terjed. Ugyan a hegytörvények szöveges műfajára vonatkozó korábbi, Wellmann-féle hármastagolás (1. autonóm hegyközségi törvények, 2. földesúri rendtartások, 3. városi statútumok) a Nyugat-Dunántúlon nehezen alkalmazható – mivel az autonóm hegyközségi törvények és a földesúri rendtartások egymástól nem könnyen elválasztható kategóriák –,¹⁵ mégis a vonatkozó térségből fenn maradt szövegekre fókuszálva olyan jellegzetes törésvonalak mentén megrajzolható tipológia tárulkozik fel, melynek időben is és térben is tetten érhető tanulságai vannak (2. ábra).

A keletkezés időrendjében haladva, a legkorábbi, 1661-re datált, Sárvár környéki sótonyi és nyőgéri közös hegytörvény szerkezetében a többitől teljesen eltérő. Kidolgozottságát tekintve mégis feltűnően a legalaposabb szövegváltozat a maga 70 pontban rögzített artikulusával. Ettől jócskán alacsonyabb színvonalon megfogalmazott szöveg az idősorrendben következő legrégebbi, de már 18. század eleji forrás. Ugyanis a Vasvárt ölelő térségből fennmaradt, 1709-es datálású újlaki hegybéli rendtartás mindössze 10 pontból áll. Ebben a szövegben egyáltalán nem található földesúrral kapcsolatos rendelkezés. Itt vélhetően még egy valóban autonóm hegybéli közösség foglalhatta írásba a helyi emlékezetben őrzött korabeli szokáshagyományokat, amit a rendszabály bevezetőjében a hegymesterek állásfoglalása is megerősíteni látszik.¹⁶ A már 18. század közepén, 1757-ben Kámban megfogalmazott 15 pontból álló hegytörvény is hasonlóan önrendelkező hegybéli helységre utal,¹⁷ még ha azt 1808-ban további két ponttal is kiegészítettek. Konkrétan még két olyan hegytörvény ismert a kistájról, melyekben nem fedezhető fel utalás a szőlőhegy hegyvamos földesúrára, ezek a sárfimizdói (1739) és a halastói (1749) szőlőhegyi artikulusok.

A 18. század első felében, de már egyértelműen földesúri jóváhagyással vetették papírra az egervári (1729), petőmihályfai (1727) és szarvaskendi¹⁸ (1740) hegytörvényeket. Ezeket ugyan a földesúr törvényesítette, azonban a vezető testület és közösség önrendelkezését meghagyta. Tehát ez esetekben is világosan hegyközségi artikulusokról beszélhetünk.¹⁹ Ahogy majd a következőkben még szó lesz, az 1729-ben kiadott egervári szőlőhegyi artikulus bizonyos pontosításokkal érvényesítették Győrvár, Boldogasszonyfa és Gósfá szőlőhegyein 1753-ban.²⁰ Az 1740-ben kiadott szarvaskendi hegytörvény szövege viszont még az „eredeti” 1729-es egervári hegyközségi artikulus átírása. Sőt, a petőmihályfai hegytörvényt később szintén, jól kimutathatóan alapszövegnek használták fel más környékbeli hegybéli közössé-

gek rendjének megfogalmazásához. Egészen pontosan Sárfimizdó (1739), Hodász (1755) és Nagymákfa (1776) szőlőhegyei esetében,²¹ mely utóbbi szöveghez nem mulasztottak el egy, ezt a tényt tisztázó konkrét megjegyzést is hozzáfűzni.

Akárcsak Nagymákfa esetében, a ma Csehimindszent határában lévő Poty szőlőhegyének földesura is a tolnai Festetics család volt a kérdéses időszakban. Utóbbi hegytörvény nem egészen húsz évvel korábban, 1757-ben íródott, szintén a baltavári uradalomban. Azonban hiába az egy uradalomhoz tartozás ténye, a nagymákfai szövegtől eltérően a Potyi-hegyen az 1753-ban készített Zala vármegyei statútum átírt változatát érvényesítették. Sőt, a Hegyhát vidékén a zalai normaszöveg térhódításának további példái is kiolvashatóak. Ilyen az 1761-es döröskei, illetve az évszám nélkül fennmaradt baltavári hegybéli törvény, de a szinte teljes szövegűségről árulkodó, ugyancsak datálatlan petőolaszcai szöveg is a délről szomszédos vármegyére érvényes példát vette alapul (4. ábra).²²

Még egy szövegcsalád világosan megmutatkozik a térségben, mégpedig a 18. és 19. századok fordulójáról. Ezúttal viszont egy uradalmon belül több hegyen is érvényesített földesúri rendtartásról van szó,²³ mely szerint a hegybéli vezetőség az uraságnak, itt konkrétan a körmendi tisztartójának felügyelete alá tartozott. A Nádasd határában fekvő némethfalusi szőlőhegy 1790-ben írt hegytörvényét érvényesítették aztán 1806-ban a szomszédos Halogy szőlőhegyén is, majd 1807-től a Nádasdhoz tartozó matzfai hegybéliek szintűgy ezt a rendszabályt kellett, hogy kövessék.

A kistájról még fennmaradt, de évszám nélkül ismert tilaji, és a meglehetősen későn, 1839-ben készített felső-oszkoí hegytörvények inkább nevezhetők egyedi hegyközségi artikulusnak. Kétségtelen, hogy ezek a szövegek nem valamely megyei statútum változatlan, vagy kissé átírt, helyben aktualizált változatai,²⁴ és a kistáj többi más szőlőhegyi szabályzatától is eltérő szerkezetűek, mégis tartalmilag és megfogalmazásukban nem tekinthetők teljesen egyéninek. A többi forrásszövegtől a legkarakteresebben a Szombathely-Vasvári Székeskáptalan által 1787-ben kiadott pácsonyi szabályzat tér el. A létesítendő szőlőhegy kapcsán elrendelt írás tartalma és struktúrája szerint is inkább tekinthető a leendő hegybéliek létrehozandó közösségével megkötött kontraktusnak, mintsem egy már működő szőlőhegyi közösség esetleg átvett hegytörvényének.

Mindennapok és konfliktusok az egervári szőlőhegyen a XVIII. század közepén

A hegytörvények bevezetésének körülményeit, illetve a hegybirtokosság és a földesúr közötti 18. századi kapcsolatokat, konfliktusokat jól példázza az egervári szőlőhegyi artikulus valamennyire rekonstruálható valós keletkezéstörténete és sorsa. A források szerint az itteni szőlőbirtokosok 1729-ben arra kérték földesurukat, Széchenyi Zsigmondot, hogy adjon ki nekik (sic!) írott artikulust, mivel szőlőhegyi igazságszolgáltatásban és dolgaik intézésében „*fogyatkozást szenvednének*”, ugyanis más szőlőhegyek rendjének szokásai náluk még ismeretlenek.²⁵ A kért és kiadott szőlőhegyi szabályzatot csaknem két évtized múlva, 1746-ban Széchenyi Ignác is megerősítette, melynek írott szövege is fennmaradt.²⁶ A kiadott húsz pontos hegytörvényt a földesúr 1753-ban tovább finomította, mely változtatásokat egyben érvényesítette immár nemcsak az egervári, hanem a győrvári, boldogasszonyfai és gósfai szőlőhegyeken is.²⁷ Ez utóbbi korrekciók két kivételével, – melyek az ünnepek megtartását

szigorították és az egervári templomnak adományozták a megfizetett bírságok egy részét – mindegyikben a földesúr saját döntéshozatali pozícióját igyekezett megerősíteni a hegybéli helységgel szemben. Ez konkrétan azt jelentette, hogy az előjárók megválasztásakor, ha valamely gazda nem akarta a tisztséget vállalni, akkor az esküdtnak be kellett jelentenie az esetet földesúrnak. Kiegészítésként a földesúr azt is meghagyta, amennyiben ebbéli kötelességét az esküdt elmulasztaná, akkor őt bírságozzák meg a vétkes helyett. A legsúlyosabb beavatkozás mégis az volt, hogy a helység már csak előterjeszthette a helybeliekből kiválasztott esküdt jelöltjeit, a végső döntés jogát az uraság magának tartotta fenn. Széchenyi Ignác kikötötte azt is, hogy szőlő elzálogosítása és eladása ezen túl szintén csak a beleegyezésével történhet. Hovatovább még azzal is megszarolta a szőlőbirtokosokat, hogy továbbra is árulni fogja mindazok szőlőit, akik tőle elpártolnak, vagy nem gondozzák parcelláikat megfelelően.

A hegybeliek és földesuruk kapcsolatában szintén fontos állomásnak mutatkozott egy ugyancsak 1753-ban intézett levél, melyben az egervári, győrvári és gősfai hegybirtokosok megtagadták az uraság azon kikötését, hogy az általa bekért „Szőlő Leveleik” kiadásáért pénzt fizessenek, ugyanakkor kijelentették:

„hogya Nagyságod megh erősítette mi azt alázatosan köszönnyük ha nem erősítette is Méltóassák kezűnkhez vissza adatni mi azok mellyet régi igazságaink szerint megh maradunk de Nagyságod kívánása szerint Ujságot vagy is illyetin új törvényeket mi bé nem hozunk és bé nem veszünk mivel sem Országunkban sem Vármegyénkbe az illyetin halhatatlan dolog nem praktikáltatot mi sem fogunk praktikálni. a vigre mi nem hogy buszadék foréntott de egy pénzt sem füzetünk közönséges végezettel.”²⁸

Mindezeken felül, a gősfai és boldogasszonyfai „Helség”-ek önrendelkezésüket védve egy újabb levélben leszögezték gróf Széchenyi Ignácnak, hogy az addig volt hegymestert kívánják megtartani, illetve már főesküdtet, kilenc esküdtet és kis bírót is választottak maguknak.²⁹ Gróf Széchenyi viszont mindezekre úgy reagált, hogy mivel a győrvári, egervári, gősfai és boldogasszonyfai szőlőhegyeken lévő gazdák nem tudták a tulajdon területük szőlőleveleit bemutatni, ezért elrendeli, hogy a különféle adásvételek, felvállások mellett a kiadott szőlőhegyi rendszabályokat is pecséttel és aláírással megerősítve felírják.³⁰ A szőlősgazdákat név szerint kellett nyilvántartásba venniük, mégpedig az uraságnál lévő „Hegység Könyve” mintájára, vagyis olyan formán, hogy az egyes nevek mellett hold szerint a művelt területek nagyságát és az azokról járó hegyvám mennyiséget is kötelesek voltak feltüntetni. Széchenyi gróf ekkor bevezetett újításaként „Az Hegységek vagy is Hellységek Gyűlései” immár az uradalmi tiszt és emberei jelenlétében kellett, hogy megtörténjenek. Ráadásul a gróf a további kikötéssel is csorbította a hegybéli gazdák közösségi autonómiáját, hogy ugyan a hegybéli esküdtek, bírák, hegymesterek az ő engedélyével intézkedhettek, de a szőlősgazdák megkérdőjelezve a hegybéli előjárók ítéletét bármikor szabadon apellálhattak az urasághoz.³¹

Időközben a szőlőhegyen önszerveződő közösség további megbontását is szolgálta az 1751-ben szolgáltatott úriszék, melynek döntése értelmében az elkövetkező év Szent Mihály napjától (Szeptember 29.) fogva a szőlőhegyben való lakást megtiltották és az urasági területről a lakásokat a faluhelységbe kellett levinni.³²

Az autonómiájukat egyre inkább korlátozott egervári hegybeliek 1766-ban négy pontban összefoglalva kérték sérelmeik tisztázását földesuruktól. Elsőként azt kérvényezték, hogy az artikus szerint újra a hegybíró rendelkezhessen velük, és a régi szokás szerint az ő házánál is tarthassák a „Hegység Gyűlését”.³³ A kérelem megírására a szőlőbirtokosok azt az ürügyet használták fel, hogy télen az uraság pincéjénél rendezett gyűléseken szenvednek

a hidegtől. A válasz azonban határozottan nemleges volt. Sőt, Széchenyi Ignác még arra is felhívta a hegybéliek figyelmét, hogy az 1729-ben kiadott rendszabályokon bármikor joga van változtatni, ezen felül döntéseiben azokat akár teljességgel figyelmen kívül is hagyni.³⁴ Másod sorban ugyancsak nem engedte, hogy becsükor (pl. eladáskor, zálogosításkor, örökléskor) a korábbi mód szerint a „*Hegység Esküttye*” jelenlétében megalkudhassanak maguk között a felek, mikor is „*Esküttek szoktak venni egy Tallér kész pénzt és melleje egy Vödör Bor, a ki is Posonyi Iczével 24. Iczébül álló*”.³⁵ Hasonlóan az egervári hegybirtokosok azon harmadik kérése sem talált kedvező fogadtatásra, hogy az esetleges változtatásokhoz a már jó ideje bekért artikusukat végre a hegység ládájába visszahelyezzék. A hegybéliek kérelmével mit sem törődve, az írott hegytörvény hollétének eldöntését Széchenyi Ignác a saját bírói joghatóságával önkényesen élve továbbra is magának tartotta fenn.³⁶ Negyed sorban a szőlőhegyiek arra kérték földesurukat, hogy a „*Szőlő Pásztor*”-oknak legyen puskájuk, amivel a kártevőt hatékonyan megijeszthetik. Ugyanis fegyver nélkül senki nem akarta vállalni az őrzést és amennyiben valaki mégis őrizni volt kénytelen az csak a magáéra ügyelt. Annak biztosítására pedig, hogy a szőlőpásztorok a puskával vadakban kárt ne tegyenek, vagyis azokat ott ne vadászatra használják, azt javasolták, hogy a szőlőpásztor tegyen hitet, és ha megszegi, hát büntessék meg. Széchenyi Ignác azonban ez ügyben sem látta elegendő okát annak, hogy a szőlőpásztorok puskával őrizzék a szőlőhegyet. Idő közben a panaszos „*Hegységbéli Esküttek*” és szőlős gazdák nem bírták kivárni az uraság válaszát a megküldött négy pontra, és mikor az egervári hegyen összegyűltek, Laczó József és Magyar György az uraság hajlékánál lévő asztalt zendülés közepette kiragadták és Egervári Pál fundussára vitték, mintegy jelképesen is megfosztva a földesurat döntéshozói jogköréből.

Mindezek hatására, a hegybéliek és a földesúr kötéllhúzásának befejezését szorgalmazva az ügyet a vármegye részéről Szarvaskendi Sibrik László főbíró és Gejger László „*adjunktus Eskütt*” elé terjesztették. Az ügy tárgyalásakor az egervári várban megjelent kilenc egervári szőlős gazda is, akiket szintén meghallgatva a következőket rendelték el. Először is a hegység gyűléseinek ügyben a szőlőbirtokosoknak adtak igazat, de ítéletük szerint az uraság tetszése szerint kellett bírót és esküdtet változtatniuk. A becsüvel kapcsolatos probléma esetében a szokásban való megmaradást nem tartották szükségesnek. Az írott hegytörvények kapcsán újfent a gazdáknak igazat adva annak „*in paribus*”, vagyis hiteles másolatban való kiadásáról döntöttek. Azzal az egyébként meglehetősen általános indoklással, hogy minden csekély ügyben ne kelljen felkeresniük az uraságot. A szőlőpásztorok puskával történő felszerelését is helyesnek találták, mivel a „*Jütözés*” amúgy is az uraság tetszése szerint lenne.

A vármegyei szintű ítékezés mégsem hozta meg a várt eredményt az egervári hegybéli gazdák szempontjából. Ugyanis Széchenyi Ignác a vármegyei rendelkezés után sem volt hajlandó puskát adni a szőlőpásztoroknak, így a gazdák továbbra is kénytelenek maradtak bottal őrizni a hegyet. Még akkor is, ha szerintük egyik évben kutyák támadtak a szőlőhegyre, hovatovább a madarak is leették a gyümölcsöt, sőt lopták is, melyek következtében annyi kár keletkezett, hogy abból maga a hegyvám is kitellett volna.³⁷ Az artikus kiadása ügyében pedig még 1775-ben is kénytelenek voltak levelet intézni immár gróf Forgács János csongrád megyei főispánhoz, Mária Terézia „*belső Titkos Tanácsossához*”.³⁸

A hegybéliek földesurukkal szembeni kiszolgáltatottságára újabb példát kínál a hegybéli termelt gyümölcs körül kialakult feszültség is. A hegyvám alá eredetileg nem tartozó gyümölcs fontos árucikket jelentett mind a szőlőhegyi birtokosok mind a földesúr számára. Ezt jól mutatja, hogy az egervári hegyről Széchenyi Ignác szekérszám hordatta a gyümölcsöt

Széplakra az 1740-50-es években, ekkora mennyiségben minden bizonyos piaci értékesítés, illetve pálinkafőzés céljából.³⁹ Az 1766-ban tett panaszlevél szerint a fákön termő szőlőből „*Articulusunk tenora és régi bé vett szokásunk szerint*” a földesúr asztalára a kisbíró hetente kétszer-háromszor vitt gyümölcsöt „ajándékba”. Ettől függetlenül azonban a szőlőhegyen megjelent a földesúr ispánja, hajdúja, jágerja, kocsisa, inasa, kertésze és szolgálója is, akik tetszésük szerint vitték el a hegy termését. Sőt, ekkor is előfordult, hogy szekeret parancsolva hordták a hegybéli gyümölcsöt az egervári várba. A hegybirtokosok felháborodását tovább fokozta, hogy tudni vélték, ott aztán nem törődtek vele és az „*hajában el veszett*”, pedig szerintük a földesúrnak egyébként is annyi gyümölcsstermése volt, hogy nem tudta betakarítani.⁴⁰

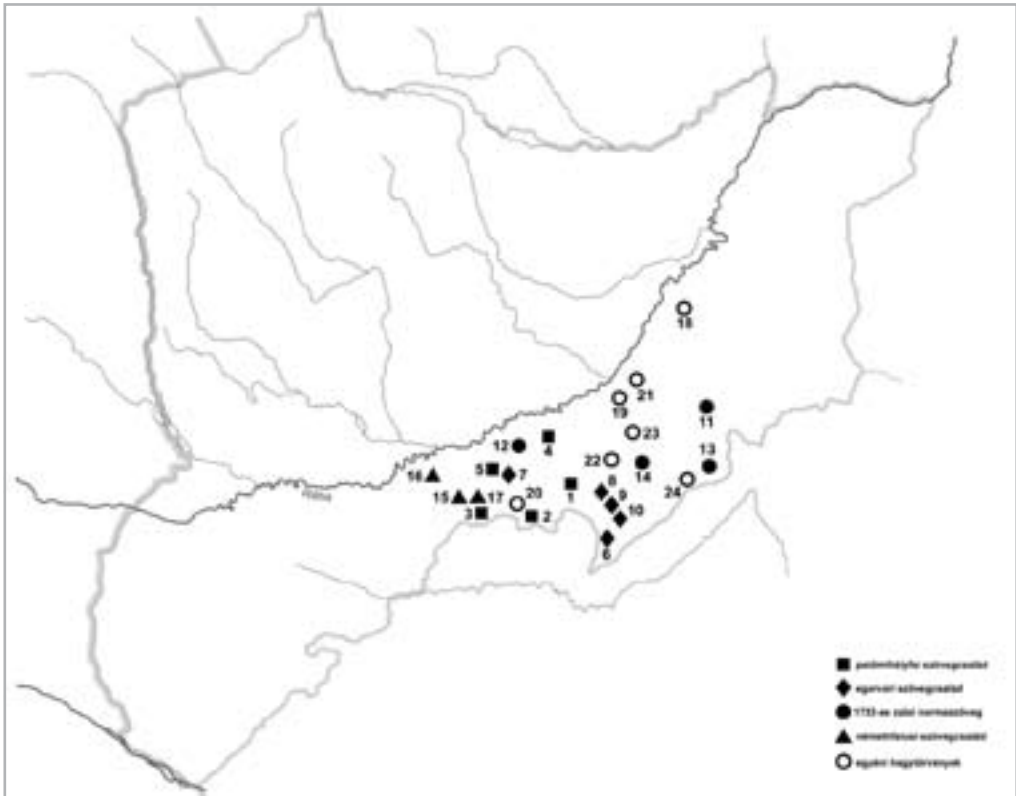
Az egykori szokásjog semmibevételét, illetve új, korábban ismeretlen „szabályok” bevezetését mutatta az is, hogy az 1750-es évektől az uradalmi tisztek az elintézett hegyvámon kívül önkényesen „*Pennaticumot*”, „*hajdu bort*” is vettek. A szőlős gazdák szerint persze úgy, hogy hajdú nem is volt jelen. Ez hat pozsonyi iccét (egy pozsonyi icce = 0,84 l) jelentett, melynek „*czédula váltságáért*” négy pénzt volt a kötelessége adni minden gazdának.⁴¹ De maga a hegyvám mértéke is növekedett, úgy, hogy Széchenyi Ignác a szőlőhegyi szántókat, kaszálókat, gyümölcsös területeket is hegyvám alá rendelte, aminek következtében a szőlőhegyen lévő szántóföldek minden termése is tized alá került. Ha egy szántót egy évben kétszer gabonával bevetettek, majd harmadszorra egyéb terményekkel beültették, akkor is mind-egyikből járt a tized. Azonban „*ember emlékezetétől fogva*” a hegybéli szántóföldek terméséből sem tizedet, sem „*pennaticum*”-ot nem adtak a földesúrnak, leszámítva a püspöknek járó dézsmát. A hegyvám körül vita a hegybeliek és az uraságuk között annak kapcsán élesedett ki, hogy egyes hegybirtokos gazdák szőlejeként aljából valamennyi részeket a szomszédos Nagy Páli határához mértek, néhányan mégsem kapták meg földjeik árát, „*sem pedig az Hegyvámnak szállítását nem nyerhetjük*”, vagyis terheik sem csökkentek.⁴² Széchenyi Ignác úgy indokolta a szőlőhegyi járandóságok mértékének megváltozását, hogy a szokott hegyvám „*egyenletlensége*” miatt vezette be az „*Urbarialis Idea*” szerint a szőlő terméséből és a „*Tartományibul*” a kilencedet, vagyis minden kilencedik tizedet. A hegybeliek ügyében kérésükre a vármegye részéről újfent Sibrik László főbíró és Gejger László esküdt járt el, akik az egervári hegyet is bejárva tettek intézkedést. A kilenced ügyében pedig úgy ítélték, hogy mivel őfelsége végső eredménye az urbáriumok ügyében még nem érkezett meg, ezért addig ilyet bevezetni sem lehet.⁴³ De az, hogy az 1767-ben megjelent úrbéri pátens által szabályozott szolgáltatásokat miként tartatták be az egervári hegybeliekkel, már nem ismeretes.

Konklúzió

A helyi szokásjogtól az írott hegyközségi artikulusokon és földesúri rendtartásokon át a rendeleti, megyei szabályozásig elvezető folyamatok tájanként változó arányok mentén alakultak a Délnyugat-Dunántúlon. A történeti Vas vármegye Zalával határos délkeleti térségében, a Hegyhát vidékén ezek a hegybéli közösségek életében jelentős léptékű változások legkarakteresebben a Festetics, a Batthyány és a Széchenyi uradalmak működéséhez köthetők. A Széchenyiek és az örökölt szokásaikhoz, önkormányzatiságukhoz, – és nyilván a minél kevesebb földesúri járandóság megfizetéséhez – ragaszkodó egervári hegybeliek közötti kötélnúzások bizonyosan más szőlőhegyeken is hasonlóan lejátszódhattak. A 18. század közepe

„Ha a Tisza borból volna...”

körül mintegy négy évtized vitái jól érzékeltetik a földesúri hatóság intenzív terjeszkedését és annak következményeit egy korabeli hegybéli közösség életére. Tanulságos látni, hogy a hagyományosan saját szokásjogai alapján szerveződött hegybéli helységben akár zendüléshez is vezethetett annak önrendelkezésében való korlátozása. Másrészt a földesúri elvárás és a hegybéliel valós igényei között a forrásokban megmutatkozó ellentétek rávilágítanak a már írott hegytörvényeknek a megélt mindennapokban mindkét fél szempontjából behatárolt valódi érvényességére.

TÉRKÉP

HEGYTÖRVÉNYEK SZÖVEGCSALÁDOK SZERINTI ELTERJEDÉSE A TÖRTÉNETI VAS MEGYEI HEGYHÁT VIDÉKÉN (1661-1839)

	Petőmihályfa 1727	Sárfimizdó 1739	Hodász 1755	Nagymákfa 1776	Nagymizdó é.n. [1816]	Egervár 1729	Szarvaskend 1740	Gyórvár é.n. [1816]	Poty 1757
Téma / Törvénytérpont (egy törvénytérpont több témát is érínthet)	petőmihályfai szövegcsalád					egervári szövegcsalád			
1. Hegybéli helységeek									
1.1 Előjárók megválasztása	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1.2 Előjárók kötelessége és járandóságai									1
1.3 Hítségő előjárók büntetése									
1.4 Előjárók sérthetetlenlége	2	2	2	2	2	2	2	1	1
1.5 Perek kezdeményezése									1
1.6 Igazságtétel									2
1.7 Hegyülések	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1.8 Beszámolási kötelezettség az előjárók felé	1	1	1	1	1	2	1	1	2
1.9 Bírágpénzek elosztása	1	1	1	1	1	1	1	1	
1.10 Földesúri bírászkodás							1	1	
2. Hegytörvények érvényessége									
2.1 Hegytörvények elfogadása	1	1	1	1	1				
2.2 Szokásjog megerősítése	1	1	1	1	1				
2.3 Földesúri rendelkezések									1
3. Szőlőterület									
3.1 Szőlőtelepítés	1	1	1	1	1		1		
3.2 Öröklés		1				1		1	1
3.3 Adásvétel	1	1	1	1	1			1	2
3.4 Elhanyagolt szőlők									1
3.5 Szőlőterület felbontása	1	1	1	1	1				
3.6 Szőlőterület kimérése							1		
3.7 Becsú	1	1	1	1	1				
4. Hegyvám									
4.1 Hegyvám megadása	1	1	1	1	1				
4.2 Felmért szőlő utáni első hegyvám	1	1	1	1	1				
4.3 Hitelesített úrmértékek									
4.4 Borhamisítás									1
5. Hegybéli és telki építmények									
5.1 Gyepú	1	1	1	1	1	2	2	2	3

Döröske 1761	Baltavár é.n. [1816]	Petőlaszka é.n. [1816]	Nádasd/Némethfalu 1790	Halogy 1806	Nádasd/Marzfá 1807	Sótony-Nyógér 1661	Újlak 1709	Halastó 1749	Kám 1757	Pácsony 1787	Felső Oszkó 1839	Tilaj é.n. [1816]	Végösszeg
Zala megyei normaszöveg (1753)			némethfalusi szövegcsalád			Egyéni hegytörvények							
1	1	1	1	1	1			1			1		17
			1	1	1	1					1	1	7
						1					1		2
1	2	1	1	1	1	2		2			1	1	29
1	1	1				1							5
2	2					9							15
1	1	3	1	1	1	6	3	1				1	28
1	1	1						1	1		1		17
			1	1	1								11
			1	1	1						1	1	7
			1	1	1	1		1		1		1	12
													5
1	1	1											4
			1	1	1	1				2			13
1	1	1				2				1		1	10
2	2	2	1	1	1	3			1			3	24
1	1	1	1	1	1	1				1	1		10
													5
			1	1	1						1		5
			1	1	1	1							10
	1					4				1	2		14
													5
	1					1	1						3
1	1	1											4
3	2	3	2	2	2	4	1	1			2	2	38

5.2 Mezőgye	2	2	2	2	2	1	1	1	1
5.3 Kapuk									2
5.4 Utak	1	1	1	1	1	2	2	2	2
6. Vagyonvédelem									
6.1 Szőlőhegyi gyümölcs									
6.1.1 Gyümölcserés									1
6.1.2 Szüret						1	1	1	1
6.2 Éró gyümölcs őrzése	1	1	1	1	1				1
6.3 Kártevők									
6.3.1 Állattartás	2	2	2	2	2	1	1	1	1
6.3.2 Tolvajok	2	2	2	2	2	3	3	3	2
6.3.3 Szőlő és gyümölcsfa károk	1	1	1	1	1			1	
6.3.4 Tűzkár									1
7. Erkölcös magatartás									
7.1 Káromkodás, szidalmazás és verekedés						1	1	1	2
7.2 Paráznság									
7.3 Fegyverhasználat						1	1	1	1
7.4 Munkatilalmak	2	2	2	2	2	1	1	1	1
8. Szőlőmunkások								1	1
9. Kocsmáltatás									
<i>Végösszeg</i>	26	27	26	26	26	21	22	24	35

1. ÁBRA

A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁS (1848) ELŐTT KIADOTT HEGYTÖRVÉNYEK TARTALMI STRUKTÚRÁJA
A TÖRTÉNETI VAS MEGYEI HEGYHÁT VIDÉKÉN

Dátum	Település	Szőlőhegy	Földesúr	Hegytörvény	
				TÍPUS	MINTA
1727	1: Petőmihályfa (ma Vas m.)	<i> Mihályfai szőlőhegy</i>	Festetics Kristóf	hegyközségi artikulus	ismeretlen
1739	2: Sárfigmizdó (ma Vas m.)	<i> sárfigmizdai szőlőhegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	petőmihályfai hegytörvény
1755	3: Hodász (ma Hegyhát- hodász, Vas m.)	<i> hodászi szőlőhegyek</i>	Festetics Kristóf hodászi uradalma és Nádasdi Leopold	hegyközségi artikulus	petőmihályfai hegytörvény
1776	4: Nagymákfa (ma Vas m.)	<i> nagymákfai szőlőhegy</i>	Festetics Pál	hegyközségi artikulus	petőmihályfai hegytörvény
É.n.	5: Nagymizdó (ma Vas m.)	<i> nagymizdai szőlőhegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	petőmihályfai hegytörvény

1. ÁBRA A PETŐMIHÁLYFAI HEGYTÖRVÉNY SZÖVEGVÁLTOZATAI A VASI-HEGYHÁTON

1	1	1	1	1	1			1	1		2	1	25
2	1	1	1	1	1	1					1		11
2	2	2	1	1	1						1	1	24
1	1	1				4							8
1	1	1	1	1	1	1			1		1	1	14
1	1	1	1	1	1	1		1			1		15
1	1	1	1	1	1	2	3	2	4	1	1	1	34
2	2	2	2	2	2	10		1	2		1	4	51
	1		1	1	1	6					1		17
1	1	1	1	1	1	1							8
2	2	2				2	1		1		1	2	18
1	1		1	1	1	1			1				7
	1	1					1					1	8
1	1	1	2	2	2	4		2	2		1		32
	2	1											5
										1			1
33	37	32	27	27	27	71	10	14	14	8	23	22	

Dátum	Település	Szőlőhegy	Földesúr	Hegytörvény	
				TÍPUS	MINTA
1729	6: Egervár (ma Zala m.)	<i>egervári szőlőhegy</i>	Széchenyi Zsigmond	hegyközségi artikulus	ismeretlen
1740	7: Szarvaskend (ma Vas m.)	<i>szarvaskendői szőlőhegy</i>	Sibrik Ferenc	hegyközségi artikulus	egervári hegytörvény
1753	8: Gyórvár (ma Vas m.)	<i>gyórvári szőlőhegy</i>	Széchenyi Ignác	hegyközségi artikulus	egervári hegytörvény
	9: Gósfá* (ma Zala m.)	<i>gósfái szőlőhegy</i>	Széchenyi Ignác	hegyközségi artikulus	egervári hegytörvény
	10: Boldogasszonyfa** (ma Vasboldog-asszony, Zala m.)	<i>boldogasszonyfái szőlőhegy</i>	Széchenyi Ignác	hegyközségi artikulus	egervári hegytörvény

1. ÁBRA AZ EGERVÁRI HEGYTÖRVÉNY SZÖVEGVÁLTOZATAI A VASI-HEGYHÁTON
A * ÉS **-GAL JELÖLT SZŐLŐHEGYEK ARTIKULUSAIRA CSAK FORRÁSSZÖVEGBEN VALÓ UTALÁS ISMERT
(MOL P 623 SZÉCHENYI CS. LT. 190. CS. 18. F.)

Dátum	Település	Szőlőhegy	Földesúr	Hegytörvény	
				TÍPUS	MINTA
1757	11: Poty (ma Csehi-mindszent, Vas m.)	<i>Poty-hegy</i>	Festetics Pál és Festetics Károly baltavári uradalma	megyei statútum	1753-as zalai normaszöveg
1761	12: Döröske (ma Vas m.)	<i>Öreg-hegy</i>	Márfyfy-család	megyei statútum	1753-as zalai normaszöveg
É.n.	13: Baltavár (ma Bértaltavár, Vas m.)	<i>baltavári hegy</i>	baltavári Festetics uradalom	megyei statútum	1753-as zalai normaszöveg
É.n.	14: Petőolaszka (ma Olaszfa, Vas m.)	<i>petőolaszka szőlőhegy</i>	ismeretlen	megyei statútum	1753-as zalai normaszöveg

3. ÁBRA

AZ 1753-BAN KIADOTT ZALA VÁRMEGYEI NORMASZÖVEG SZÖVEGVÁLTOZATAI A VASI-HEGYHÁTON

Dátum	Település	Szőlőhegy	Földesúr	Hegytörvény	
				TÍPUS	MINTA
1790	15: Nádasd (ma Vas m.)	<i>némethfalusi szőlőhegyek</i>	körmendi Batthyány-uradalom	földesúri rendtartás	ismeretlen
1806	16: Halogy (ma Vas m.)	<i>Darabos-hegy, Almakuti szőlőhegy</i>	körmendi Batthyány-uradalom	földesúri rendtartás	némethfalusi hegytörvény
1807	17: Nádasd (ma Vas m.)	<i>matzfai szőlőhegyek</i>	körmendi Batthyány-uradalom	földesúri rendtartás	némethfalusi hegytörvény

4. ÁBRA

A NÉMETHFALUSI HEGYTÖRVÉNY SZÖVEGVÁLTOZATAI A VASI-HEGYHÁTON

Dátum	Település	Szőlőhegy	Földesúr	Hegytörvény	
				TÍPUS	MINTA
1661	18: Sótöny és Nyógér (ma Vas m.)	<i>sótónyi és nyógéri szőlőhegyek</i>	ismeretlen	azonosítatlan	ismeretlen
1709	19: Újlak (ma Vas m.)	<i>újlaki szőlőhegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	ismeretlen
1749	20: Halastó (ma Vas m.)	<i>halastai szőlőhegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	ismeretlen
1757	21: Kám (ma Vas m.)	<i>Somogy-hegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	ismeretlen
1787	22: Pácsony (ma Vas m.)	<i>Bük erdő területe</i>	Szombathelyi Káptalan	kontraktus	ismeretlen
1839	23: Felső Oszkó (ma Oszkó, Vas m.)	<i>Csillag-hegy</i>	Egerváry Kristóf és Egerváry Mihály	hegyközségi artikulus	ismeretlen
É.n.	24: Tilaj (ma Nagytilaj, Vas m.)	<i>tilaji szőlőhegy</i>	ismeretlen	hegyközségi artikulus	ismeretlen

5. ÁBRA

EGYÉNI HEGYTÖRVÉNYEK A VASI-HEGYHÁTON

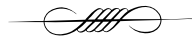
JEGYZETEK

- 1 ÉGETŐ MELINDA: *Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17-19. századból*. Budapest, 2001. 57.
- 2 Égető: i. m. 36.
- 3 Égető: i. m. uo.
- 4 Égető: i. m. 37.
- 5 ÉGETŐ MELINDA: „Szóközben egy pohár bort is ivott...” *A rítus jogszerző ereje a 19. század elején egy nyugat-dunántúli hegybéli helységben*. In Andrásfalvy Bertalan–Domokos Mária–Nagy Ilona (szerk.): *Az idő rostájában*. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára III. Budapest, 2004. 45–52. 45.
- 6 Égető: i. m. 2001. 34.
- 7 CSOMA ZSIGMOND: A középkori magyarországi szőlőhegyek arculatának kialakulása és a szőlő-bortermelés kettős gyökere. In Fülekgy György (szerk.): *A táj változásai a honfoglalás óta a Kárpát medencében*. A Gödöllőn 1996. június 24-26.-án megtartott tudományos konferencia kiadványa. Gödöllő, 1997. 127–160. 150.
- 8 ÉGETŐ MELINDA: Írott és íratlan törvény nyugat-dunántúli szőlőhegyek életében a 17–18. században. In Benedek Katalin–Csonka Takács Eszter (szerk.): *Démonikus és szakrális világok határán*. Mentalitástörténeti tanulmányok Pócs Éva 60. születésnapjára. Budapest, 1999. 555–572. 559.
- 9 Lásd ILLÉS PÉTER: A Vasi-Hegyhát, egy történeti-néprajzi kistáj. *Ethnographia*, 2005 (116)/3:267–299.
- 10 ILLÉS PÉTER: Régi szőlőhegyek, hegybéli közösségek a Vasi-Hegyháton. *Életünk* 2007 (45)/10:14-38. 15–21.
- 11 Savaria Múzeum, Néprajzi Adattár 1499
- 12 Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL) P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 5. f.
- 13 Az oszkoí Római Katolikus Plébániahivatal levéltára.
- 14 Vas Megyei Levéltár (továbbiakban VaML) IV. 8. Hegyközségi artikulusok
- 15 ÉGETŐ MELINDA: *Vagyon szép szőlőhegyünk... Történeti-néprajzi elemzések közép- és nyugat-dunántúli magyar nyelvű hegytörvények körében 1629-1846*. Budapest, 2004. 16-17.
- 16 „Tekintetes Nemes Vasvármegyében, Ujj Lakon Lakozó, Pásti István, és Töke Imre, Hegy Mesterek, Egész Hegységünkkel egyetemben, Adjuk Tudtára mindeneknek, az kit illik, ezen Levelünknek rendily hogy Hegységünknek igazságo Következik az ide Alább ’megh irt mód szerint.” (VaML IV. 8. Hegyközségi artikulusok, Újlak, 1709)
- 17 „Mij Alább meg irt Tekintetes Nemes Vass Vármegyében Kemenes alli Districtusban Kámban lakozó Hegy Mester Jó György, hegybéli esküttekkel, és egész Helységünkkel jöttünk össze ezen mostan folyó 1734^{ik} Esztendőben helünkben vagyis határunkban az Somogy hegyen lévő Kis darab Szőlőnknek rendes, és Igazságos el igazittásának el intézésére, és Annak törvényünk szerént való megtartására, ’a mint ide alább következik; A mint is Hegy Mesteriünknek Kezünket Ráadván köteleztük vagy is Obligáltuk magunkat magunkat hitünk le tétivel annak igazán való meg tartását és rendes folytatását.” (VaML IV. 8. Hegyközségi artikulusok, Kám, 1757)
- 18 „Mij alább megh írtattak Szarvaskendi Szőlőhegynek N. Vasvármegyében lévőnek actualis Fcöldes Urai adgyuk tudásokra mindeneknek a kiknek illik, hogy az megh nevezet Szőlőhegyek mindennemő rendtartási és igazsági szolgáltatásának attuk ki subscriptionk, és szokott Pócsétünk alatt az ide aláb megh írtt punctumokat és articulusokat a’ melyekben hogy az Hegymester, és Esküttek bitek, és hivatalok szerent el járjanak, és mind magok meg tarsák, széükségkékpen kívántatik, az kiki s rend szerént így keövetkeznek.” (VaML IV. 8. Hegyközségi artikulusok, Szarvaskend, 1740)
- 19 Vö. Égető: i. m. 2001. 25.
- 20 MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 18. f.

- ²¹ VaML IV. 8. Hegyközségi artikulusok, Nagymákfa, 1776
- ²² A szőlőhegyek rendtartását Vas vármegyében majd csak jó száz évvel később, az 1877. évi megyei hegyközségi szabályzat egységesítette, Szombathely és Kőszeg kivételével. Ld. Söptei Imre: *A Ság-hegy hegyközségei a 18-19. században*. In: Mayer László–Tilcsik György szerk.: *Előadások Vas megye történetéről IV. Szombathely, 2004.* 59-70. 68.
- ²³ Vö. Égető: i. m. 2001. 25.
- ²⁴ Vö. Égető: i. m. 2004. 18.
- ²⁵ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 10. f.
- ²⁶ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 10. f. verso
- ²⁷ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 18. f.
- ²⁸ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 24. f.
- ²⁹ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 26. f.
- ³⁰ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 31. f.
- ³¹ Uo.
- ³² MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 20. f.
- ³³ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 55-57. f.
- ³⁴ Uo.
- ³⁵ Uo.
- ³⁶ Uo.
- ³⁷ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 60-61. f.
- ³⁸ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 82. f.
- ³⁹ Égető M. i.m. 2004. 94.
- ⁴⁰ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 60-61. f.
- ⁴¹ Uo.
- ⁴² Uo.
- ⁴³ MOL P 623 Széchenyi cs. lt. III. 190. cs. 85. f.

SIMON ANDRÁS

A szőlőmalom

„A megérett szőlő elrothad a tőkén, és tsupán a mesterségnek munkája az, hogy annak édes és cukros levét olly erős itallá által tudja az ember változtatni.” – írja Chaptal, a jeles francia borász és szakíró munkáinak egyik magyar fordítója, Fábíán József 1805-ben.¹

A szüret során leszedett szőlőfürtök feldolgozásnak első lépése a fürtök illetve bogyók összezúzása, majd e művelet eredményeként létrejött szőlőzúzalék (cefre, törköly) kinyomása, ami a szőlő levének a kocsánytól, a szártól és a magtól való szétválasztását jelenti. A szőlőfeldolgozás–mustnyerés munkafolyamatában a fürtök vagy bogyók megtörésének, összezúzásának többféle eszköze és módja volt használatos a magyar és egyetemes borkultúrában. Végezhettek e műveletet nyéllal ellátott, tömör illetve bunkós kiképzésű vagy ágas végű szőlőtörő fával, -sulyokkal (*muszkoló, csomoszló, szakító*). A préselést megelőzően, azt